

Geleneksel Yerleşmelerde Kültür Turizmi: Beypazarı Örneği

Filiz AKLANOĞLU

Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Konya
Sorumlu yazar: filiz@selcuk.edu.tr

Geliş Tarihi: 19.01.2010

Özet

Ankara'nın Beypazarı ilçesi, tarihi Hititlere kadar uzanan eski bir yerleşim yeridir. Beypazarı, farklı egemenliklere ve kültürlere ait özgün niteliklerini günümüze kadar büyük ölçüde koruyabilmiş bir yerleşimdir. Yoğun olarak 19. yüzyıl geleneksel konutlarının yanı sıra dini, sosyal, kültürel ve ticari yapılarıyla da zengin bir tarihi kent dokusuna sahiptir. Tarihi mekanları, sosyal ve kültürel değerleri açısından Beypazarı, kültür turizmi potansiyeli oldukça yüksek ve iyi değerlendirilmesi gereken bir yerleşimdir. Bu çalışmada; Beypazarı'nın doğal ve kültürel özellikleri ortaya konmuş, kültür turizmi kapsamında değerlendirilebilecek bileşenler belirlenmiş ve turizm açısından değerlendirilmesi için öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültür turizmi, geleneksel yerleşim, Beypazarı

Cultural Tourism at Traditional Settlements: The Case Of Beypazarı

Abstract

Beypazarı district located in Ankara is an old settlement place which its historical background extends to Hittites. Beypazarı still keeps the characteristics of different cultures up to today. It has a rich historical urban texture mostly covered by 19th century traditional houses besides its religious, social, cultural and commercial buildings. From cultural and social point of view of historical places in Beypazarı has a high cultural tourism potential that must be evaluated. In this study; cultural and natural characteristics of Beypazarı were introduced. In scope of cultural tourism of Beypazarı, components were determined and proposals were developed for evaluating its tourism usage.

Key Words: Cultural tourism, traditional settlement, Beypazarı

Giriş

Turizm, 20. yüzyılın sonunda sosyal, kültürel ve ekonomik yönden önemli bir olgu durumuna gelmiştir. Önceleri sadece ekonomik katkısı ön planda iken bugün ekolojik, sosyal ve kültürel zenginlikler de turizme kaynak oluşturduğu için ön plana çıkmıştır.

Kitle turizminin neden olduğu sorunlar ve farklı arayışlar sonucunda turizmde ilgi, deniz-kum-güneş'e alternatif olarak, doğal, tarihi ve kültürel zenginliklere yönelmiştir. Bu kapsamda; kültür turizmi tüm dünyada önemi gittikçe artan bir turizm türü olarak yaygınlaşmaktadır. Ancak kültür turizminin gelişmesi mevcut doğal, sosyal, kültürel ve tarihi kaynakların korunarak günümüze kadar gelen kısmına ve bunların çeşitliliğine bağlıdır.

Coğrafi konumu ve geçmişten günümüze kadar birçok uygarlığın kurulduğu bir merkez olması Türkiye'nin tarihi, doğal, sosyal ve kültürel açıdan zengin bir ülke olmasını sağlamış, sahip olduğu bu zenginlikler sayesinde de kültür turizmi

yönünden bir merkez haline gelmiştir.

Ankara'nın ilçesi olan Beypazarı, sahip olduğu doğal, tarihi, sosyal, kültürel kaynaklar ve özgün peyzaj değerleri açısından oldukça zengin bir yerleşimdir. Yerel yönetimin gerçekleştirdiği çalışmalar ve sahip olduğu bu özellikleri sayesinde son yıllarda Beypazarı'nda giderek artan ilgi doğrultusunda turizm yönünden gelişmeler yaşanmaktadır. Ancak turizmin bir amaç olarak değil Beypazarı'nın korunması için bir araç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada; Beypazarı'nda kültür turizmi için kaynak oluşturan çekiciliklerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Öncelikle Beypazarı'nın genel özelliklerine değinilmiş, kültür turizmi çekicilikleri belirlenerek özellikleri açıklanmış, mevcut kaynakların ve kültür turizminin sürdürülebilir olması için öneriler geliştirilmiştir.

Kültür Turizmi

Kültür turizmi, ilk kez 1980'li yılların başında Avrupa Komisyonu'nda; Avrupa

Birliği'nin kültürel kimliğini ve kültürel mirasını ortaya çıkarmak için yapılan çalışmalar sırasında ortaya atılmış bir kavramdır (Kocapınar, 2003). Birleşmiş Milletler (UN) ve Dünya Turizm Örgütü (WTO), kültür turizmini, kişinin eğlence, iş ve diğer amaçlar için yaşadığı yerden farklı yerlere seyahat etmesi ve konaklaması şeklinde tanımlamaktadır (Foo ve Rosetto, 1998).

Kültür turizmi; yeni kültürleri tanıma ve geçmiş kültürleri merak etme temeline dayanmaktadır. Aynı zamanda potansiyel olarak çok geniş bir faaliyet alanına sahip olduğu için çok boyutlu bir kavramdır. Dünya Turizm Örgütü'nün ele aldığı kültür turizmi; eğitim, sanat, kültür, festival turları, anıtları, sit alanları ve doğal güzelliklerin ziyaretleri, hac gezileri ile özellikle faaliyet alanı kültürel etkinlik olan seyahatleri içermektedir (URL1, 2009). Bu bağlamda kültür turizmi;

- Festivaller ve fuarlar (müzik, dans, komedi, görsel sanatlar, sanatsal miras),
- Gösteriler ve konserler (tiyatro, opera, bale gösterileri; klasik ve çağdaş müzik konserleri),
- Müzeler ve sanat galerileri,
- Sanat ve zanaat atölyeleri ve stüdyolar,
- Tarihi yerler, binalar, kültürel miras ve anıtları ziyaret ve etkinliklere katılım şeklinde gerçekleşmektedir (Foo ve Rosetto, 1998).

Kültür turizmini diğer turizm türlerinden ayıran en önemli fark öğrenme fonksiyonlu olmasıdır. Kültür, insanların düşündüğü (tavır, inanç, fikir ve değerler), yaptığı (davranış ve yaşayış biçimleri) ve oluşturduğu (sanat eserleri, el sanatları, diğer kültürel ürünler) unsurları kapsamaktadır. Dolayısıyla kültür, süreçler (insanların düşünceleri ve yaşama biçimleri) ve bu süreçler sonunda oluşan ürünleri (binalar, el sanatları, sanat ve gelenekler) ortaya koymaktadır. Bu nedenle kültür turizmi sadece geçmiş kültürlere ait mekan ve anıtların ziyareti değil, aynı zamanda bir bölge veya ülkedeki insanların yaşam biçimi üzerine de kuruludur (Richard, 2001)

Kültür sözcüğünün yalnızca geçmişi değil bugünü de kapsayan bir kavram olduğu düşünüldüğünde, kültür turizmini güncel ve

tarihsel olarak iki bölüme ayırmak mümkündür. Güncel kültür turizmi içinde etkinlikler önemli bir rol oynamaktadır. Bu etkinlikler, özellikle izleyici sayıları göz önünde bulundurularak; yöresel etkinlikler, küçük bölgesel etkinlikler, önemli bölgesel etkinlikler, ulusal etkinlikler ve uluslar arası büyük etkinlikler olarak beş ana başlık altında toplanmaktadır.

Tarihsel kültür turizmi ise, ulusal sınırlar içinde kalan tarihi kültür mirasının belli bir turistik organizasyon yardımıyla tanıtılması esasına dayanmaktadır. Bu da, toplum içinde oluşmuş "tarihi kültür mirasının sahiplenilmesi" olgusuyla çok yakından ilgilidir. Tarihi kültür turizmi, yabancıların bu mirasa olan ilgisi ve toplumun bu mirası sahiplenmesi ölçüsünde artmakta veya azalmaktadır (Kocapınar, 2003).

Zengin arkeolojik, otantik, kültürel ve doğal kaynakları bir arada bulunduran yerler kültür turizmi için potansiyel oluşturan çekiciliklere sahip alanlardır. Ülkemizde ise kültür turizmi için potansiyel oluşturan en önemli yerler tarihi kentlerdir. Safranbolu, Mardin, Kapadokya, Efes gibi yerleşimler kültür turizmiyle ön plana çıkmış tarihi kentlerdir.

Son yıllarda kültürel mirasın turizm amaçlı kullanımı sonucunda ülke ekonomisine sağladığı katkı nedeniyle kültür turizmi önemli bir sektör haline gelmiştir. Bir bölgedeki doğal çevre, tarihi ve kültürel değerlerin yok olması, o bölgedeki turizm etkinliklerinin de sona ermesi demektir. Bu nedenle turizmde sürdürülebilirliğin sağlanması için turizme temel oluşturan değerlerin korunması gereklidir. Kültürel mirasın sadece turizm için değil gelecek nesillere aktarılması için de korunması gerekmektedir. Bu bağlamda kültür turizmi, mevcut kaynakların korunması ve sosyo-kültürel devamlılığın sağlanması için bir araçtır. Asıl önemli olan mevcut potansiyelin belirlenmesi ve nasıl değerlendirileceğini gösteren gerçekçi planlama ve uygulama modellerinin geliştirilmesidir.

Materyal ve Yöntem

Materyal

Araştırma alanı; 3000 geleneksel konutla birlikte han, hamam, cami gibi tarihi yapılarla eski çarşının bütünlük oluşturduğu

Bey pazarı tarihi kent dokusu ile İnözü Vadisi Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı'ndan oluşmaktadır (Şekil 1). Ayrıca mevcut fiziksel çevrenin yanı sıra yörenin sosyo-kültürel özellikleri de çalışmanın materyalini oluşturmaktadır.

Şekil 1 Araştırma alanı (URL2, 2010)

Yöntem

Çalışmada öncelikle Bey pazarı'nın genel özelliklerine değinilmiştir. Bey pazarı'nda kültür turizmi açısından potansiyel oluşturan çekicilikler Anonim (1988)'den yararlanılarak tespit edilmiş, çalışma alanında yapılan inceleme ve gözlemler ile literatüre dayalı olarak bu çekiciliklerin özellikleri açıklanmıştır. Turizme potansiyel oluşturan bu çekiciliklerin, sürdürülebilirliği esas alınarak kültür turizminde değerlendirilme olanakları tartışılmış ve çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Bey pazarı'nın Genel Özellikleri

Ankara'nın kuzeybatısında yer alan Bey pazarı, Ankara'ya 98 km mesafede bulunmaktadır. Doğusunda Ayaş, Güdül ve Çamlıdere ilçeleri, batısında Nallıhan ilçesi ve Eskişehir ili, güneyinde Polatlı ve Mihallıçık ilçeleri, kuzeyinde Gerede, Seben ve Kıbrısçık ilçeleri, kuzeydoğusunda Kızılcahamam ilçesi yer almaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Bey pazarı'nın Ankara İli içindeki konumu (URL3, 2009)

Ankara'dan Bey pazarı'na ulaşım, eski Ankara-İstanbul Karayolu'ndan (Şekil 3) sağlanmaktadır.

Şekil 3. Ulaşım Haritası (URL4, 2009)

İlçenin yüzölçümü 1.868 km² ve rakımı 675 m.dir. Merkez dışında 3 kasabası (Karaşar, Kırbası ve Uruş) ve 65 köyü vardır. Kent merkezi ise 11 mahalleden oluşmaktadır.

Bey pazarı'nın İç Anadolu ile Batı Karadeniz Bölgesi arasında geçiş konumunda olması iklim ve vejetasyonda da etkili olmuştur. Kuzeyinde yer alan dağlık bölge, Karadeniz ikliminin tam olarak hüküm sürmesine izin vermemekte, ancak buna karşın bozkır olan güney bölümünde ise İç Anadolu iklim özellikleri görülmektedir. Bu nedenle yerleşimde hem İç Anadolu hem de Batı Karadeniz Bölgeleri'nin bitki örtüsüne rastlanmaktadır.

İstanbul-Bağdat yolunun Bey pazarı'ndan geçmesi ve Bey pazarı'nın İpek Yolu üzerinde bulunması tarih boyunca kentin ticari bakımdan canlı kalmasını ve yerleşimin kesintisiz olmasını sağlamıştır.

Tarihi yerleşim, yoğun olarak 19. yüzyıl yapılarından oluşan zengin dokusuyla Geleneksel Türk kenti özelliği taşımaktadır. Tarihi kent dokusu, çarşı ve çevresindeki Beytepe, Cumhuriyet, İstiklal, Kurtuluş, Rüstempaşa ve Zafer Mahalleleri olmak üzere 6 mahalleden oluşmaktadır. Beypazarı, 20. yüzyıldan itibaren güney ve doğu aksında gelişmeye başlamıştır.

Türkiye genelinde olduğu gibi Beypazarı kent merkezinde de iş imkanlarının artması, eğitim ve hizmet sektörlerinin gelişmesi ve özellikle son yıllarda turizmin ön plana çıkmasıyla nüfus artmış bunun sonucunda da yerleşim alanı genişlemiştir.

Beypazarı'nda ekonomi; tarım, hayvancılık, ticaret, sanayi ve el sanatlarına dayanmaktadır. Topraklarının verimli olması nedeniyle nüfusun %70'i tarımla uğraşmaktadır. Ayrıca son yıllarda turizmin de ekonomiye katkısı artmaktadır (Aklanoğlu, 2005).

Cumhuriyet öncesi dönemde kent halkının ağırlıklı olarak esnaf, zanaatkar ve tüccarlardan oluşmasına karşın, kırsal alandan Beypazarı'na doğru yaşanan yoğun göç sonucunda nüfus yapısı oldukça değişmiştir. Ancak genel olarak halkın eski gelenek ve göreneklerine bağlılığının devam ettiği görülmektedir (Aklanoğlu, 2002).

Beypazarı'nın Kültür Turizmi Potansiyeli

Kültürel değerler olarak; tarihi eserler, arkeolojik eserler, tarihi dini merkezler, müzeler, festivaller, özel günler, yöresel el sanatları ve Türk folkloru kültür turizmi açısından potansiyel oluşturabilecek kaynaklardır (Anonim, 1988). Bu kapsamda Beypazarı'nda kültür turizmine yönelik önerilerin geliştirilmesi için kültür turizmine kaynak oluşturan çekicilikler saptanarak özellikleri açıklanmıştır.

Yerleşme tarihi ve özellikleri

Beypazarı yerleşiminin tarihçesi hakkında bugüne kadar yapılan arkeolojik çalışmaların yetersiz olması nedeniyle detaylı veriye ulaşılamamaktadır. Ancak elde edilen veriler değerlendirilecek olursa yöredeki en eski yerleşimin Hititler'e ait olduğu görülmektedir. Hitit uygarlığından sonra M.Ö. 12. yüzyılın sonlarına doğru Frigler ve

Lidyalılar ve Bizanslılar hakimiyet sürmüşlerdir. Selçuklu yönetiminden sonra 1240 yıllarında Moğollar'ın yönetimine girmiştir. Moğollar'ın Anadolu'yu istilası sırasında bir kısım halkın göç ederek Bolu'ya geldiği bilinmektedir. Moğol istilasının bitmesinden sonra ise Oğuz Boyları hakimiyetini sürdürmüşler ve bu nedenle Oğuz boylarının isimlerini taşıyan pek çok köy ve kasaba bulunmaktadır (Kocakuşak, 1988). Beypazarı, Bursa iline bağlı bucak iken 1290'dan itibaren Ankara sancağına bağlanmıştır. Tanzimat'tan sonra 1868'de Ankara'nın il olmasıyla Beypazarı Ankara'ya bağlı bir ilçe haline gelmiş, Cumhuriyet döneminde ise Ankara'nın en büyük ilçesi olmuştur (Özmen, 1987).

Yerleşmenin biçimlenmesinde, doğal çevre koşulları (iklim, hidroloji, jeoloji, topografya, toprak özellikleri), ekonomik faaliyetler için uygunluk (akarsu boylarının sulu tarıma olanak sağlaması) ve nüfus etkili olmuştur. Beypazarı'nda yerleşme, tarıma elverişli alçak kesimlerde ve korunaklı yüksek kesimlerde gelişim göstermiştir.

Beypazarı yerleşim alanı oldukça engebeli bir arazi üzerinde gelişim göstermiştir. Yerleşim; Hıdırlık, Salihler ve Üç Kızlar Tepeleri ile İnözü, Murdancı ve Kumsüren Derelerinin geçtiği vadiler üzerinde konumlanmıştır. Yerleşim alanını rüzgara karşı koruyan kuzeydeki kalkerli tepeler ve farklı yükseltiyeye sahip topografik yapı, kent peyzajında zengin kompozisyonlar oluşturmaktadır. Kalkerli tepeler nedeniyle yerleşim yer yer kesintiye uğramaktadır. Topografik yapıya bağlı olarak eğimli kesimlerde dikey, az eğimli kesimlerde ise yaygın bir yerleşim düzeni görülmektedir (Şekil 4).

Anadolu yerleşmelerinin birçoğunda görülen kale, Beypazarı'nda yoktur. Konutların oluşturduğu doku, gelişim gösterdiği alandaki yerleşmeye bir "kale kent" görünümü kazandırmaktadır (Aklanoğlu, 2002).

Şekil 4. Tarihi kent peyzajı (Orijinal, 2001)

Geleneksel kent dokusu

Tarihi ticaret merkezini çevreleyen ve yoğun olarak 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında inşa edilen geleneksel konutların meydana getirdiği mahallelerden oluşan tarihi kent ve bu tarihi dokunun içerisinde dini, sosyal ve ticari yapılarıyla Beypazarı, Osmanlı imar sisteminin bir taşra kentindeki uygulamalarını belirgin bir şekilde sergilemektedir (Bozkurt, 2004).

Beypazarı'nda 10 Mayıs 2000 tarihinden itibaren tarihi doku ve yapıların korunması ile ilgili çalışmalara büyük bir hız verilmiştir. Bütünleşik bir koruma planlaması bulunmayan Beypazarı kentsel sit alanı içinde parçacı bir yaklaşımla 20 yapıda esaslı onarım, 500 yapıda da basit onarım yapılmış, iç mekanla ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Yaklaşık 1000 evin restorasyon/cephesizlik sağlama çalışmaları bitirilmesi amaçlanmaktadır (Urak ve Çelebi, 2005).

Beypazarı'nda yeni ve eski dokuların oluşturduğu ikili bir yerleşim düzeni söz konusudur. Ankara-İstanbul Karayolu'nun kuzeyinde tarihi yerleşim, bu karayolu ile İnözü Deresi arasında kalan güneyde ise yeni yerleşim alanı bulunmaktadır.

Kentsel yapıda olduğu gibi açık ve yeşil alanlarda da iki farklı doku dikkati çekmektedir. Topografik açıdan oldukça engebeli arazi üzerinde yer alan tarihi kent dokusunda, açık ve yeşil alanlar çok azdır.

Bu durum, kırsal yaşamla kentsel yaşamın iç içe olması ve kentin dar ve dik bir alanda kurulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. İki-üç katlı evlerden oluşan tarihi kent dokusundaki avlular, çeşme başlarında, sokakların kesişim noktalarında, cami önlerinde genişleyerek oluşan meydanlar, kent merkezini ikiye bölen İnözü Vadisi boyunca yer alan bahçeler ve bağlık alanlar açık ve yeşil alan sistemini oluşturmaktadır.

Kentsel mekan organizasyonunda, hiyerarşik bir kademelenme görülmektedir. Açık mekan düzenlemelerinde; avlu-sokak-meydan şeklinde bir kademelenme görülmektedir. Bu düzen içinde; özelden genele doğru giden ve sosyal aktivite kademelenmesini yansıtan bir mekan örgütlenmesi bulunmaktadır (Aklanoğlu, 2002).

Geleneksel dokuda küçük bahçeli, yol cephesinden girilen, bitişik konutların oluşturduğu (Şekil 5). Topografik yapının meydana getirdiği organik düzende gelişim gösteren bahçeli veya avlulu konutlar tarihi kent dokusunu oluşturmaktadır. Geniş alana yayılmış organik sokakların arasında yer yer geniş bahçeli evler de yer almaktadır. Dar, kıvrımlı ve ağaçsız sokaklar zaman zaman kesişerek küçük meydanları oluşturmaktadır. Genellikle dışa kapalı iç avluların görüldüğü kentsel dokuda avlu duvarları mahremiyeti sağlamak amacıyla yüksek yapılmıştır. Yolların genişliği 3-6 m arasında değişmekte ve avlu duvarlarıyla sınırlanmaktadır.

Şekil 5. Geleneksel kent dokusu (Orijinal, 2001)

Son yıllardaki kentsel gelişim, tarihi kent merkezi ile ilişkili değildir. Yeni yerleşim

alanı, tarihi kent merkezinden bağımsız olarak güneyde gelişmiştir. Farklı biçimdeki kentsel gelişme, sosyal yapıyı da farklılaştırmıştır. Yeni yerleşim alanı, tarihi yerleşim alanından bağımsız olarak geliştiği için tarihi mekanlar yok olmamış aksine özgün niteliğini koruyabilmiştir.

Geleneksel Beypazarı konutları

Beypazarı'nda konutlar, geleneksel Türk konutu özelliklerini taşımaktadır (Şekil 6). Konutlar; dış, iç ve orta sofalı plan şemasına sahiptir. Zemin katlar taşlık işlevi gereği diğer katlardan farklıdır. Üst katlar asıl yaşama katları olup daha özenli tasarlanmıştır.

Dış sofalı konutlar, önünde bir sofa mekanının bulunduğu bir dizi odadan oluşmaktadır. Merdiven bazen bu odaların ortasında bazen de sofada yer almaktadır. Bahçe veya yola bakan bir odanın cephede çıkma yaptığı görülmektedir. Orta sofalı konut tipinde sofa, odalar ve servis bölümleri ile çevrelenmekte, odalar ise köşelerde yer almaktadır. İç sofalı konutlarda odalar, sofanın iki yanındadır, ancak servis bölümleri bazen bu katta yer almamaktadır. Merdiven sofada veya odalar arasındadır (Aksulu, 2005).

Konutlar genellikle 3 katlı olup zemin katlar taş, üst katlar ahşap iskelet arası, taş ya da kerpiç dolgu sistemle yapılmıştır. Zemin kat planı diğer katlardan farklıdır ve farklı kullanım alanları vardır. 1. ve 2. kat kullanımları ise hemen hemen aynıdır. Kuzeye bakan ve üzerinde ocak bulunan duvarların dolgu malzemesi kerpiçtir. Bölme duvarlar ise genellikle bağdadi tekniğinde inşa edilmişlerdir. Değişik türdeki cumbalar ise konutların dış mekan ile bağlantısını arttırmaktadır (Özmen, 1987).

Konutlara giriş eğimli kesimlerde doğrudan sokaktan sağlanırken, küçük bahçesi olan bazı konutlarda ise ana giriş ve bahçe girişi sokakla bağlantılıdır. Eğimi az olan kesimlerde ise önce bahçeye sonra konuta ulaşılmaktadır. Konutun ana cephesi daima sokağa bakan cephe olmaktadır.

Geleneksel konutların bir bölümü Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tescil edilmiştir. Sahip olduğu tarihi evleri ile gerek Türkiye'de, gerekse de dünyada pek çok kişi ve kurumun ilgi odağı haline gelen Beypazarı

için, UNESCO'nun Korunmaya Değer Tarih ve Kültür Değerleri Listesi'ne girmesi yönünde çalışmalara başlanmıştır (Urak ve Çelebi, 2005).

Geleneksel konutlardan 21 tanesi onarılarak yemek ve konaklama amacıyla turizme kazandırılmıştır (URL3, 2009).

Şekil 6. Geleneksel Beypazarı konutları
(Orijinal, 2001)

Anıtsal yapılar

Beypazarı'nda Selçuklu ve çoğunlukla Osmanlı dönemine ait, tescilli tarihi eser niteliği taşıyan çok sayıda han, hamam, cami, türbe ve çeşme gibi anıtsal yapılar mevcuttur. Bunlardan bugüne ulaşabilmiş olanları:

Camiler: Akşemseddin Camii, Sultan

Alaeddin Camii, Baloğlu Camii, Eski Derbentçik Camii, İmaret Camii, İncili Camii, Karcıkaya Camii, Kurşunlu Camii, Tabakhane Camii ve Yeni Camii.

Mescitler: Beytepe Sokağı Mescidi, Cevizlerbaşı Sokağı Mescidi, Hoca Kiriş Mescidi ve Kazancı Mescidi.

Türbeler: Boğazkesen Türbesi, Karaca Ahmet Türbesi ve Yediler Türbesi.

Han-Arasta: Hanlarönü Arastası ve Suluhan Kervansarayı (Şekil 7).

Hamamlar: Paşa Hamamı ve Rüstem Paşa Hamamı.

Köprüler: Hacılar Köprüsü ve Karcıkaya Köprüsü.

Çeşmeler: Acı Çeşme, Hamidiye Çeşmesi, Kimya Çeşmesi ve Soğuk Çeşme.

Okul: Rüstem Paşa Okulu ve Taş Mektep'tir.

Bu yapılardan sadece Sultan Alaeddin Camii Selçuklular dönemine ait olup diğerleri Osmanlı dönemine aittir.

Şekil 7. Suluhan Kervansarayı
(Orijinal, 2001)

Müzeler

Beypazarı Tarih ve Kültür Müzesi: Sahibi tarafından Ankara Valiliği'ne "Kültür Evi" olması amacıyla bağışlanan 150 yıllık konak, Beypazarı Belediyesi ve Kaymakamlığı'nın çalışmaları sonucunda "Beypazarı Tarih ve Kültür Evi" adıyla müze

olarak 1996 yılında hizmete açılmıştır. Etnografik özelliğe sahip müzede Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı döneminden kalan, Beypazarı ve yakın çevresinin kültür ve tarihini yansıtan haritalar, belgeler, kaybolan halk kültürü ve yaşam biçimini yansıtan eserler, değerli madenler, antika eşyalar, tarihi değeri olan yeraltı ve yer üstünde bulunan her türlü obje sergilenmektedir (Şekil 8) (Şener, 1997).

Şekil 8. Beypazarı Tarih ve Kültür Evi
(Orijinal, 2001)

Halk Evi: Restorasyonu tamamlandıktan sonra seminerler ve çeşitli organizasyonlar için kullanılmaya başlanmıştır. Hafta sonları siyah-beyaz eski Beypazarı fotoğrafları sergilenmektedir.

Yaşayan Müze (Abbaszade Konağı): 19. Yüzyılda yapılan ve Osmanlı döneminin mimari özelliklerini yansıtan bina, iki konaktan biridir. Beypazarı Belediyesi tarafından restore edilerek "Yaşayan Müze" olarak ziyarete açılan konakta, tarihi eşyaların yanı sıra yörenin özgün kıyafetleri sergilenmektedir. Ayrıca ziyaretçiler, ebru ihlamur baskısı gibi kültürümüze özgü sanatları uygulamalı olarak deneme fırsatı bulmaktadırlar.

Adalet Evi ve Müzesi (Abbaszade Konağı): Beypazarı Belediyesi tarafından "Adalet Teşkilatını Güçlendirme Vakfı" adına restore edilen Adalet Konağı, misafirhane olarak kullanıma açılmıştır. Ayrıca Beypazarı'na ait olan mahkeme kararları ve eski adliye eşyaları sergilenmektedir (URL3, 2009).

Cahide Gürsoy Müze Evi: Cahide Gürsoy adına Halk Evi içinde oluşturulan Müze Evi'nde; sanatçının çeşitli eserlerinin ve atölyesinde kullandığı eşyalarının yanı sıra sanatçının topladığı Atatürk fotoğrafları ile aile fotoğrafları da sergilenmektedir.

Beypazarı Kent Tarihi Müzesi: 1928 yılında inşa edilen ve günümüze kadar korunan Rüstem Paşa Okulu, tarihi değerlerin sergilendiği Beypazarı Kent Tarihi Müzesi olarak hizmete açılmıştır. Beypazarı ile ilgili ilk çağlardan günümüze kadar olan tüm tarihi seyirler, maketler, kalıntılar, dönem eserleri ve tüm belgeler sergilenmektedir. Ayrıca kişisel araştırmalar için de çok önemli bir arşiv niteliğindedir.

Ayrıca geleneksel konutları, tarihi çarşısı, han, hamam, cami, türbe, çeşme gibi yapıları, sokak ve meydanlarıyla bütünlük oluşturan Beypazarı tarihi kent dokusu açık hava müzesi niteliği taşımaktadır. Bu kapsamda Beypazarı'nda Hıdırlık Tepesi, Alaattin Sokak, İmaret Meydanı ve El Sanatları Dükkanları, Gümüş Mağazaları, Beypazarı Kaymakamlığı Halk Eğitim Merkezi ve Beypazarı Kuru Fırınları ziyaret edilecek yerlerdir.

İnözü Vadisi

İnözü Vadisi, Beypazarı'nın kuzeyinde yer almaktadır. Vadinin iki yakasında yer alan kanyon özelliği gösteren kayalıklarda birçok mağara vardır. Bu mağaraların çoğu insan eliyle işlenmiş olup Roma döneminden itibaren konut, kilise ve mezar olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Vadinin arkeolojik özelliğinin yanı sıra vadi tabanında yer alan bağ ve meyvelik alanlar, bağ evleri önemli bir yere sahiptir. İnözü Vadisi, Beypazarı halkı için hem geçmişte hem de günümüzde geleneksel bağ yaşamıyla ön plana çıkmıştır (Şekil 9) (Aklanoğlu, 2005).

Şekil 10. Telkari örnekleri (URL3, 2009)

Şekil 9. İnözü Vadisi (Orijinal, 2008)

Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 13.11.1990 tarihli ve 1452 sayılı karara göre İnözü Vadisi;

- Vadinin içerisinde ve iki yanındaki kayalıklarda yer alan doğal ve insan eliyle oyularak yapılmış olan kaya mezarları ve kiliseleri dikkate alınarak I. Derece Arkeolojik Sit,
- Vadi tabanındaki bağlık alanlar, geleneksel bağ yaşamı ve mevcut bitki örtüsü göz önüne alınarak II. Derece Doğal Sit olarak tescil edilmiştir.

El sanatları

Beypazarı'nda gümüş işlemeciliği (telkari), çok gelişmiş olup Türkiye'de Mardin'den sonra ikinci önemli merkezdir. Telkari ürünleri (Şekil 10), Türkiye ihtiyacının karşılanması yanı sıra birçok ülkeye de ihraç edilmektedir. Bugün Beypazarı'nda yeniden oluşturulan ve hayat bulan bir çarşı içinde gümüş ustaları bir araya toplanmış ve telkarinin geliştirilmesine imkan sağlanmıştır. Telkari tekniğiyle işlenerek satışa sunulan gümüşler, Beypazarı'nda turizm potansiyelinin artmasına da katkıda bulunmuştur.

Zamanla yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalarak günümüzde azalmış olsa da dokumacılık, ipekli el dokumacılığı, el işlemeli çevre ve sırma işlemeciliği, dövme bakırcılık, semercilik, saraçlık ve demircilik hala devam ettirilen diğer zanaatlardır. Halkın geleneklerine bağlı kalması el sanatlarının unutulmasını önlemiştir. Son yıllarda turizmin etkisiyle geleneksel el sanatlarına olan ilgi artmış ve yok olmaması için çalışmalar başlatılmıştır (Şener, 1997).

Geleneksel yaşam

Beypazarı halkı sosyal özellikleri açısından oldukça içe kapalı bir yapı göstermektedir. Beypazarı'na ilk yerleşen Türkler, Maraş ve Adana yöresinden gelen Dulkadiroğulları ve Ramazanoğulları olduğu için gelenek ve göreneklerin büyük bir kısmı eski Türk gelenekleriyle benzerlik göstermektedir.

Günümüze kadar ulaştığı kadarı ile tarihi kentte geleneksel yaşam hala devam ettirilmektedir. Bu yönüyle Beypazarı, yaşayan tarih özelliğine sahiptir ve yöre halkı, yaşam biçimi ve gelenek, görenekleri ile tarihi kentin ayrılmaz bir parçasıdır.

Yemek kültürü

Beypazarı, tarihi ve kültürel zenginliklerinin yanı sıra yöresel

yemekleriyle de ilgi çekmektedir. Beypazarı'ndaki zengin yemek kültürünün oluşması, tarım ürünlerinin zenginliğinden kaynaklanmaktadır. Anadolu'nun farklı tatlarını içeren yemekler, sunumunun inceliği ve zarafetinden dolayı "İnce Takım" olarak adlandırılmaktadır.

Beypazarı güvenci, Beypazarı dolması, Beypazarı baklavası, Beypazarı kurusu, hoşmelim, Beypazarı havucu ve lokumu ile Beypazarı cevizli sucuğu geleneksel tatlar arasındadır (Şekil 11).

Beypazarı kültüründe yemek sadece karın doyurma amacına yönelik olmayıp özel kutlamalarda (düğün, nişan, kına geceleri ve sünnet gibi) bir tören yemeği, kış gecelerinde ise bir eğlence veya ziyafet unsuru olarak kullanılmaktadır (Demirtaş, 2003).

Şekil 11. Geleneksel Beypazarı yemekleri (URL3, 2009)

Yerel etkinlikler

Son yıllarda Haziran ayının ilk haftasında düzenlenen "Tarihi Evler, el Sanatları, Havuç ve Güveç Festivali" giderek geleneksel bir nitelik almaya başlamış ve uluslar arası düzeye taşınması için çalışılmaktadır. Festival kapsamında, yağlı boya resim, fotoğraf ve kaybolmaya yüz tutmuş el sanatları sergileri, Türk Sanat Müziği konserleri, halk oyunları gösterileri, yöresel yemeklerin sergilenmesi ve satışı gerçekleştirilmektedir. Sadece Beypazarı'nın değil aynı zamanda yakın çevredeki ilçe ve köyler ile diğer kentlerin de kendi kültürlerini tanıtmaları sağlanmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Tüm dünyada olduğu gibi son yıllarda Türkiye'de de yeni arayışlar turizmde çeşitlenmeleri gündeme getirmektedir. Özellikle deniz-kum-güneşi kapsayan kıyı turizmine alternatif olarak doğa ve kültür turizminin tercih edildiği bir turizm anlayışı yaygınlaşmaktadır.

Doğal ve kültürel değerler açısından çok çeşitli turizm kaynaklarına sahip olan Beypazarı, gerek günübirlik gerekse daha uzun süreli konaklanabilecek ve farklı turizm olanakları (yayla turizmi, sağlık turizmi gibi) sunan bir yerleşmedir.

Türkiye'de ve dünyadaki gelişmelere

paralel olarak Beypazarı'nda kültür turizmi son yıllarda giderek yaygınlaşmaktadır. Bu gelişmenin olumlu şekilde sonuçlanması için turizm planlaması ve yönetimine ilişkin çerçevenin belirlenmesi kaçınılmazdır. Beypazarı'nda kültür turizmi etkinliklerinin planlama kapsamında gerçekleştirilmesi sorunların ortaya çıkmasını ve kısa vadeli çözüm yollarının aranmasını önleyecektir. Aksi takdirde turizmin kontrollü ve planlı bir şekilde gelişmemesi, turizme kaynak oluşturan tarihi ve kültürel değerlerin tahrip olmasına hatta yok olmasına neden olacaktır. Bu nedenle planlamada kültür turizmi ve koruma birlikte ele alınarak geçmişten gelen kültürel değerleri özgün niteliği ile geleceğe aktarma hedeflenmelidir. Yapılacak planlama, mekansal tasarım ve dönüşümle sınırlı kalmadan Beypazarı halkına sağlayacağı ekonomik katkı, sosyal ve kültürel etkileşimlerin tasarlanmasına yönelik bir yaklaşımla üretilmelidir.

Türkiye'de turizmin yerleşim birimleri üzerindeki olumsuz etkisi kitle turizminden dolayı en fazla kıyı yerleşimleri üzerinde olurken kültür turizminin yerleşim yerleri üzerinde özellikle de tarihi kentlerde olumsuz etkileri görülmeye başlanmıştır. Turizm ve turist odaklı uygulamalar nedeniyle sosyal yapının bozulması, yerel halkın yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalması, tarihi mekanların ve kent estetiğinin bozulması gibi sorunlar gözlemlenmektedir.

Beypazarı'nda da kültür turizminin gündeme gelmesiyle gerek Beypazarı Belediyesi, gerekse yerel halk tarafından çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmaların yerleşmenin karakteristiğini bozmaması ve tahribata neden olmaması için gereken önlemlerin acilen alınması bir zorunluluktur.

Ankara ve İstanbul için kolaylıkla ulaşım imkanı olan Beypazarı, kültür turizmi açısından en uygun konumda bulunmaktadır. Özellikle Ankara için gününbirlik ulaşım imkanı olan Beypazarı, kent halkı için günlük yaşamdan uzaklaşarak tarihi kent dokusu içinde geleneksel yaşamı deneyimleyebileceği bir yerdir. Ekonomik olarak Beypazarı'nda turizm yakın bir zamanda başlamış olup kısa zamanda pansiyon, kafeterya ve otantik restoranlar açılmasına rağmen yeterli düzeye

ulaşamamıştır. Bu nedenle mevcut turizm potansiyeli tam olarak değerlendirilememektedir. Bu amaçla Beypazarı'na gelen ziyaretçilere ulaşım, konaklama, yeme-içme, eğlenme, alış-veriş gibi çeşitli imkanların planlı bir şekilde sunulması gerekmektedir.

Ziyaretçiler gittiği yörenin kimliğini ve kültürünü sergileyen mekanları gezmek ve görmek istemektedirler. Bu bağlamda Beypazarı tarihi kent dokusu, yapılandığı dönemin idari, coğrafi, ekonomik, teknolojik, sosyo-kültürel ve mülkiyet durumu hakkında bilgi vermektedir. Bu yönüyle Beypazarı açık hava müzesi özelliği taşımaktadır. Kültür turizmi ve korumanın birbirini desteklediği görüşünden yola çıkarak Beypazarı tarihi kent dokusunu korumanın gerekliliği sadece turizm için değil aynı zamanda geleceğe aktarılması içindir. Turizme kaynak oluşturan değerlerin korunması sağlanırken, turizme korumanın tek yolu olarak bakıldığında zararlı olabilmektedir. Bu nedenle koruma konusunda kültür turizmi bir amaç değil araç olmalıdır. Beypazarı'nda kültür turizmi, gelenekselden yararlanma ve kültürel devamlılığın sağlanması için önemli bir araç olacaktır.

Beypazarı'ndaki geleneksel konutlar, bugün de yöre halkının içinde yaşadığı, fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını karşıladığı, halkın kimliğini ve kültürünü yansıtan yapılardır. Ayrıca yapılardaki değişim ve gelişim, yörenin coğrafi durumu, iklim özellikleri, yapı malzemeleri ve yapı teknikleri ile Beypazarı halkının sosyo-kültürel yapısı, ekonomik durumu, yaşam şekli gibi konularda bilgi vermektedir. Bu yapıların özgün niteliklerini bozmadan halkın ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmesi ve yeni fonksiyonlar kazandırılması gereklidir. Bu amaçla sivil mimarlık örneklerinin pansiyon, restoran, müze gibi kullanımların dışında;

- Kültür ve sanat evi (çeşitli gösteriler, dinletiler, sohbetler için),
- Gerek yerel halka çeşitli konularda verilecek seminerler gerekse ziyaretçilere yönelik tanıtım amaçlı seminer mekanları,
- El sanatları kurslarının düzenlenebileceği mekanlar olarak değerlendirilmeleri uygun olacaktır.

Bugünkü durumda Beypazarı'nda sivil mimarlık örneklerinin değerlendirilmesinde bu yönde gelişmeler görülmektedir. Ancak bunlar gerçekleştirilirken rant elde etmek amacı ya da sadece turistik amaçlarla kullanılmaları önlenmelidir. Aksi takdirde daha fazla ziyaretçi ve ziyaretçi beğenisi için sivil mimarlık örnekleri özgünlüklerini yitirecek, bu konutlarda yaşayan ve tarihi dokuyu kullanan yöre halkının yaşam mekanı ve sosyo-kültürel özellikleri de yok olacaktır. Beypazarı halkının tarihi kentin ayrılmaz bir parçası olduğu ve ziyaretçilerin isteklerinden daha önemli olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle yerel halkın da bu mekanları kullanacağı dikkate alınmalı ve ihtiyaçlarının karşılanmasına özen gösterilmelidir.

Selçuklu ve Osmanlı döneminde inşa edilmiş ve bugüne ulaşan anıtsal yapıların restore edilmesi sağlanmalı, mümkünse özgün işlevi, değilse yapıda hiç ya da en az müdahale ile gerçekleştirilebilecek işlev değişiklikleri ile gerekli düzenlemeler yapılarak hem yerel halkın hem de ziyaretçilerin kullanımına açılmalıdır.

Son yıllarda İnözü Vadisi'nin rekreatif amaçlı kullanımında (piknik, sportif aktiviteler, doğa yürüyüşü, kuş gözlemciliği vb.) artış olmuş aynı zamanda turizm amaçlı olarak da kullanılmaya başlanmıştır. İnözü Vadisi, bağ evleri ve bağ kültürüyle ön plana çıkarılarak gelen ziyaretçilere bağ evlerinde konaklama imkanı sağlanabilmeli ve çeşitli etkinliklerle bağcılık kültürünün tanıtımı yapılmalıdır.

Yine son yıllarda otantik ürünlere ilginin artmasıyla unutulmaya yüz tutan el sanatları tekrar gündeme gelmiştir. Beypazarı'nda üretilen el sanatları, tarım ve hayvancılık ürünlerinin tanıtılması ve turizm sayesinde gelir sağlanması yöre halkı için çok önemlidir.

Beypazarı'nda sadece tarihi kent dokusu ve geleneksel mimarinin oluşturduğu maddi kültür varlıkları değil bunlarla birlikte sosyal ve kültürel yaşam da aynı derecede önemli olup hem maddi hem de manevi kültür birlikte bir bütünlük oluşturmaktadır. Turizm sadece ekonomik bir olay olmayıp, toplumun sosyal ve kültürel yapısını etkileyen bir olgudur. Aynı zamanda kültür turizmi kapsamında oluşan kültürel yoğunluktan dolayı kaybolma ya da aşınma riski olan

yerel değerlerin özellikle korunmasını sağlayan bir olgu olmalıdır. Bu nedenle maddi kültürel mirasla birlikte inançlar, gelenek ve görenekler, alışkanlıklar gibi manevi kültür tanıtılarak, turistik ürün olarak kullanılırken bozulmadan gelecek nesillere aktarılması sağlanmalıdır.

Geleneksel yaşam yerini değişen yaşam koşullarına bırakırsa, hem mevcut kültür yok olacak hem de kültür turizmi için çekicilik unsuru kalmayacaktır. Beypazarı insanının kültürünü oluşturan temel değer yargıları, tanıtımda dikkate alınırca ziyaretçiler için daha ilgi çekici ve etkileyici olacaktır. Böylece turizm, kültür taşıyıcısı olarak insanlar (Beypazarı halkı ve ziyaretçiler) arasında kültürel bağları güçlendirecek ve insanların birbirlerini daha iyi tanımalarını sağlayacaktır.

Beypazarı'nda kültür turizmi etkinliklerinin başlatılması ve sürdürülmesinde en önemli faktörlerden biri de, yöre halkının bu etkinliklere katılımı ve halkın doğrudan ekonomik kazanç sağlamasıdır. Bu amaçla; halkın kültür turizmi konusunda bilinçlendirilmesi, sahip olduğu değerleri koruyup geliştirmesi gibi konularda güçlük yaşanması söz konusu olmayıp, yeterli bilince sahip olduğu gözlenmektedir.

Kültür turizminde en önemli sorun yetersiz tanıtımdır. Kültür turizmi açısından etkili tanıtım, basın yoluyla daha kalıcı gibi görünse de en etkili tanıtımın görsel medya, internet, uluslararası fuarlar ve festivallerde yapılacak tanıtımlardır. Özellikle festivaller bir yörenin tanıtımında oldukça önemli rol oynayan etkinliklerdir. Beypazarı'nın geleneksel özelliklerini yansıtan ve geleneksel olarak gerçekleştirilen "Beypazarı Tarihi Evler, El Sanatları, Havuç ve Güveç Festivali" bu anlamda son derece önemlidir. Festivalin iyi organize edilmesi Beypazarı'nın tanıtımını sağlayacak, daha bilinçli ziyaretçiyi ve ekonomik kazancı da beraberinde getirecektir. Bu amaçla yılın farklı zamanlarında kapsamı daha geniş fuar ya da farklı etkinliklerde Beypazarı'nın tanıtımı sağlanmalıdır. Yapılacak etkinlikler gelenek ve görenekleri tanıttıkları düzenlemeler içermeli, özel kutlama günleri (düğün, kına gecesi gibi) çeşitli animasyonlarla ziyaretçilerin izlemesine

olanak sağlanmalıdır.

Bey pazarı'nda kültür turizmi potansiyelinin yanı sıra diğer alternatif turizm olanakları olan termal turizmi, tarım turizmi, yayla turizmi ve ekoturizm yaklaşımları da değerlendirilmelidir. Bey pazarı ve yakın çevresinde alternatif turizmin uygulanabileceği ve Bey pazarı'nın turizm potansiyelini arttıracak diğer yerel çekici unsurlar Eğriova Yaylası, Kirmir Çayı ve Vadisi, Gönen Vadisi, Tekke Yaylası, Boğazkesen Kümbeti, Yediler Türbesi, Gazi Gündüz Alp Türbesi, Karaca Ahmet Sultan Türbesi, Karadavut Türbesi, İvaz Dede Türbesi ve Ayaş ilçesidir. Farklı turizm alternatifleri hem turistlerin farklı beklentilerini karşılayacak hem de gelen ziyaretçilerin konaklama sürelerini arttırarak Bey pazarı ve çevresindeki yerleşimlerin ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

Aklanoğlu, F., 2002. Bey pazarı Peyzaj Potansiyelinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, 144 s. Ankara.

Aklanoğlu, F. 2005. İnözü Vadisi'nin Koruma Kararlarının İrdelenmesi (Poster bildiri). Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu (08-10 Eylül 2005), Isparta.

Aksulu, I. 2005. Bey pazarı'nın Ahşap Evleri. <http://www.kulturturizm.gov.tr>, Erişim tarihi: 10.07.2005.

Anonim, 1988. Bir Yörenin Turizm ve İmkanlarının Değerlendirilmesi İçin Rehber. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm Planlama ve Yatırımlar Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Bozkurt, T. 2004. Bey pazarı'ndaki Türk Devri Yapıları, ISBN:975-17-3114-3, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Sanat Eserleri Dizisi: 443, Ankara.

Demirtaş, N. 2003. Turistik Ürün Çeşitlendirmede Otantik Değerler Örnek Olay: Bey pazarı, Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları Konferansı (03-04 Mayıs 2003), Çankırı.

Foo, L.M., Rosetto, A. 1998. BTR Occasional Paper Number 27, Cultural Tourism in Australia-Characteristics and Motivations, Bureau of Tourism Research, Australia.

Gediz, U., Çelebi, G., 2005. Bey pazarı Geleneksel Evlerinde Uygulanan Tatlı Sıva Üzerine Bir İnceleme. Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der., Cilt 20, No 3, 401-409, Ankara.

Kocakuşak, S. 1988. Bey pazarı-Karaşar ile

Kıbrıscık-Seben Arasında Kalan Kesimin Nüfus ve Yerleşme Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, 113 s. Ankara.

Kocapınar, S. 2003. Kültür Turizmi, Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları Konferansı (03-04 Mayıs 2003), Çankırı.

Özmen, A. 1987. Geleneksel Bey pazarı Konutlarında Baş Oda'nın Günümüz İhtiyaçlarını Karşılacak Düzenle Donatılması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Richards, G. 2001. The Development of Cultural Tourism in Europe, Cultural Attractions and European Tourism, CABI Publishing, UK.

Şener, Y. 1997. Tarihte ve Bugün Bey pazarı, Yücel Ofset, Ankara.

URL1, 2009. <http://www.kulturturizm.gov.tr>

URL2, 2010. <http://www.wikimapia.org>

URL3, 2009. <http://www.beypazari-bld.gov.tr>

URL4, 2009. <http://www.kgm.gov.tr>